Sadziedot ar Vairu

Zanda MĀLNIECE

Pasaki man, kas ir tavi draugi, un es pateikšu, kas esi tu. Pasaki, kādu mūziku tu klausies, un es pateikšu, kas esi tu. Banālāk vairs nav kur, bet kas ir, tas ir. Arī skatoties uz saviem prezidentiem/-i, gan citi, gan paši varam daudz ko secināt. Te nu tas ir – Vairas un viņas draugu albums. Šodien Latvijas Etnogrāfiskā brīvdabas muzeja Kurzemes sētā tiek ieskandināts albums *Vairas dziesmas*. Albuma muzikālo koncepciju un dziesmu aranžējumus veidojis Valdis Muktupāvels. Viņš arī līdz ar pašu Vairu Vīķi-Freibergu, kā arī sievu Rūtu un brāli Māri, Gati Gaujenieku, Zani Šmiti, Imantu un Kārli Freibergiem un Aivu Rozenbergu piedalījies tā iedziedāšanā. Baudiet un seciniet!

Sadziedāšanās priekšvēsture

Bijušās prezidentes un Valda Muktupāvela sadziedāšanās pirmsākumi, kas noveduši līdz *Vairas dziesmu* albumam, meklējami tālajā 1989. gadā *3x3* nometnē Garezerā Mičiganā Amerikā, kurā folkloras pētnieks un abi Freibergi (Vaira un Imants) piedalījās kā folkloras ievirzes vadītāji. «Toreiz pa vakariem dziedāšana gāja pilnā sparā. 1989. gadā piepalīdzēju Freibergiem Kanādas sabiedrisko zinātņu padomes atbalstītā projektā, gatavojot latvju dainu saules dziesmu izlasi ar apcerējumiem. Toreiz strādāju pie saules dziesmu melodijām. Nesen šīs dziesmas tika publicētas Latvijā. Diezgan ilgs laiks pagāja, kamēr tas tā notika,» šodien spriež folkloras pētnieks. 2006. gada beigās LNT Jaungada svinībām ieskaņotā dziesma *Saulīt, mana krustamāte* 2007. gadā tika iekļauta Kultūras menedžmenta centra *Lauska* izdotajā dziesmu izlasē *Sviests II*, kā arī albumā, kas bija kā pielikums Vairas grāmatai franču valodā *Dzejas loģika: dainu struktūra un poētika*. Bija skaidrs, ka vajag spert nākamos soļus līdz atsevišķam albumam.

Nav noslēpums, ka Freibergi un Muktupāveli ir seni ģimenes draugi. Vaira un Imants bijuši Rūtas un Valda vedēji 1995. gadā un viņu laulības liecinieki tieši pēc 10 gadiem – 2005. gadā. Bet iepazinušies 1985. gadā, kad Rīgā notika K. Baronam veltīta konference. Tomēr tā īsti (brīvi) sadziedāties toreiz vēl nebija iespējams.

Dziļākās būtības slāņi

Valdis Muktupāvels, vērtējot rezultātu, smejas, ka viņam svarīgs rādītājs ir, vai pašam tīk klausīties un vai gribas piedāvāt draugiem. Dziesminieks gan atzīst, ka dzīvē neesot nācies kaut ko darīt tikai formāli, neieliekot iekšā daļiņu no sevis. Arī šis albums ir ticis auklēts un lolots. «Tajā esmu ielicis savas šā brīža izjūtas par to, kādā veidā tautas mūzika varētu tikt izpildīta mūsdienās. Ļoti domāju arī par galveno solisti – Vairu – un to, kāds muzikālais ietērps un stilistika vislabāk derētu. Gribējās saglabāt pēc iespējas tradicionālo skanējumu un instrumentus. Lielā mērā to ir izdevies panākt. Dominējošais instruments ir kokle, tomēr man bija sajūta, ka brīžiem skanējumu vajag padarīt enerģisku. Tāpēc ir dūdas un bungas. Dvēseliski ieskanas Lolitas Liljes čells, aizraujoši un mazliet mistiski skan Gata Gaujenieka ģīga. Neparasti daudz šajā albumā ir ienākušas stabules, kas varbūt nebija mana sākotnējā iecere. Tas iznācis diezgan spontāni, strādājot studijā. Vēlāk sapratu, ka tā varētu būt koncepcija. Stabule kā gaisa instruments. Tas viss kaut kā labi sasaistījās ar sauli, debesīm un šo albumu.» Bez tradicionālajiem mūzikas instrumentiem albuma «latviskās mūzikas esenci», protams, veido pašas tautasdziesmas. Pārsvarā no Vairas Vīķes-Freibergas dzimtās Kurzemes puses. Tur arī noritēja albuma radīšanas process, darba grupai pulcējoties Freibergu lauku mājās Īvandes pusē. «Nesteidzīgā, rāmā gaisotnē, dzerot tēju, dziedājām. Dziesmas parasti iesāka Vaira, un mēs, pārējie, piebiedrojāmies. Ļoti žēl, ka šajā albumā neizdevās iekļaut Vairas stāstījumus par šīm dziesmām. Par to, kā tās nonākušas līdz viņai. Šie stāsti ir ļoti interesanti. Bet laikam liktenis negribēja, lai tā notiek. Dienā, kad ar skaņas aparatūru braucām uz Freibergu lauku mājām, Kuldīgas rajonā bija vētra un vairākās vietās tika sagāzti elektrības stabi un pārtraukta elektrības piegāde. Šobrīd šie komentāri pie katras dziesmas ir patvērušies rakstiskā formā. Protams, ja tas būtu stāstījuma veidā, tam būtu pavisam cita vērtība. Tas droši vien paliks citai reizei,» smaidot nosaka folkloras pētnieks.

Lielā mērā dziesmu atlasi veicis Valdis Muktupāvels pats, ņemot vērā iepriekš pārrunāto dziesmu satura kopīgo virzību un veidojot noteiktu muzikālo tēlu un sižetisko viendabību. Albums apzināti tika veidots tā, lai tajā nebūtu tikai visiem labi zināmas dziesmas, bet lai parādītu atklātībā kaut ko no «dziļākiem slāņiem».

Kā Valdis Muktupāvels vērtē albuma muzikālo izpildījumu, ņemot vērā, ka tā iedziedāšanā piedalījušies arī cilvēki, kas ikdienā, vismaz profesionālā līmenī, nenodarbojas ar dziedāšanu? «Mūzikā interesantais ir tas, ka tajā parādās cilvēka dziļākās būtības slāņi. Lai arī varbūt nav izkopti kaut kādi vokālie smalkumi, balss niansēs, izpildījuma manierē un stilistikā var just cilvēka dvēseles vibrācijas. Reizēm var dziedāt tehniski ļoti pareizi, bet izveidot muzikālo materiālu, kas ir nedzīvs. Cilvēkiem svarīgākais nav tas, cik tehniski izsmalcināti kaut kas tiek darīts, bet mūzikas brīnišķīgā daba – iedarboties uz citiem apziņas līmeņiem, nevis tikai uz racionālo un formālo, kas, protams, arī ir svarīgi.»

Kas ir latviskais?

Albuma muzikālajā noformējumā neesot pēdējos gados daudziem Latvijā tapušiem tradicionālās mūzikas albumiem raksturīgās *folklorisma gaisotnes*, uzskata Valdis Muktupāvels. «No roka, džeza un pasaules mūzikas, kas ir kļuvusi par mūsu ikdienas sastāvdaļu, mēs nevaram aizbēgt. Un arī nevajag, jo katram laikam ir sava mūzika,» saka dziesminieks, norādot, ka dažādos laikos tradicionālās mūzikas izpildījums un centieni *mūsdienīgot* izriet no konkrētā laika cilvēku izjūtām, no viņu muzikālās pieredzes.

VIEDOKLIS

Ausma Cimdiņa, filoloģijas doktore, LU Filoloģijas un mākslas zinātņu fakultātes dekāne un profesore:

«Valdis Muktupāvels ar sev piemītošo smalko un estētisko muzikālo gaumi, modernumu un pieredzi etnomuzikoloģijā, izpildītāja un skaņraža talantu, radot patiešām suģestējošu mūziku, ir ļoti skaista zīme LU Filoloģijas un mākslas zinātņu fakultātes vizītkartē. Attiecībā uz jauno albumu *Vairas dziesmas* jāsaka, ka Vairas Vīķes-Freibergas un Valda Muktupāvela vārds jau vien kalpo kā noteikts kvalitātes garants. Ļoti priecājos par tā iznākšanu, jo šo albumu noteikti izmantosim, arī strādājot ar studentiem.



Kā par kolēģi varu teikt, ka Valdis ir apveltīts ar pozitīvu domāšanu, kas ļoti palīdz, strādājot akadēmiskā vidē. Šķiet, ka šī vide Valdi nespēj nogurdināt. Neraugoties uz savu lielo pieredzi un to, ka viņa vārdam ir svars, Valdis nav lepns un iedomīgs.»

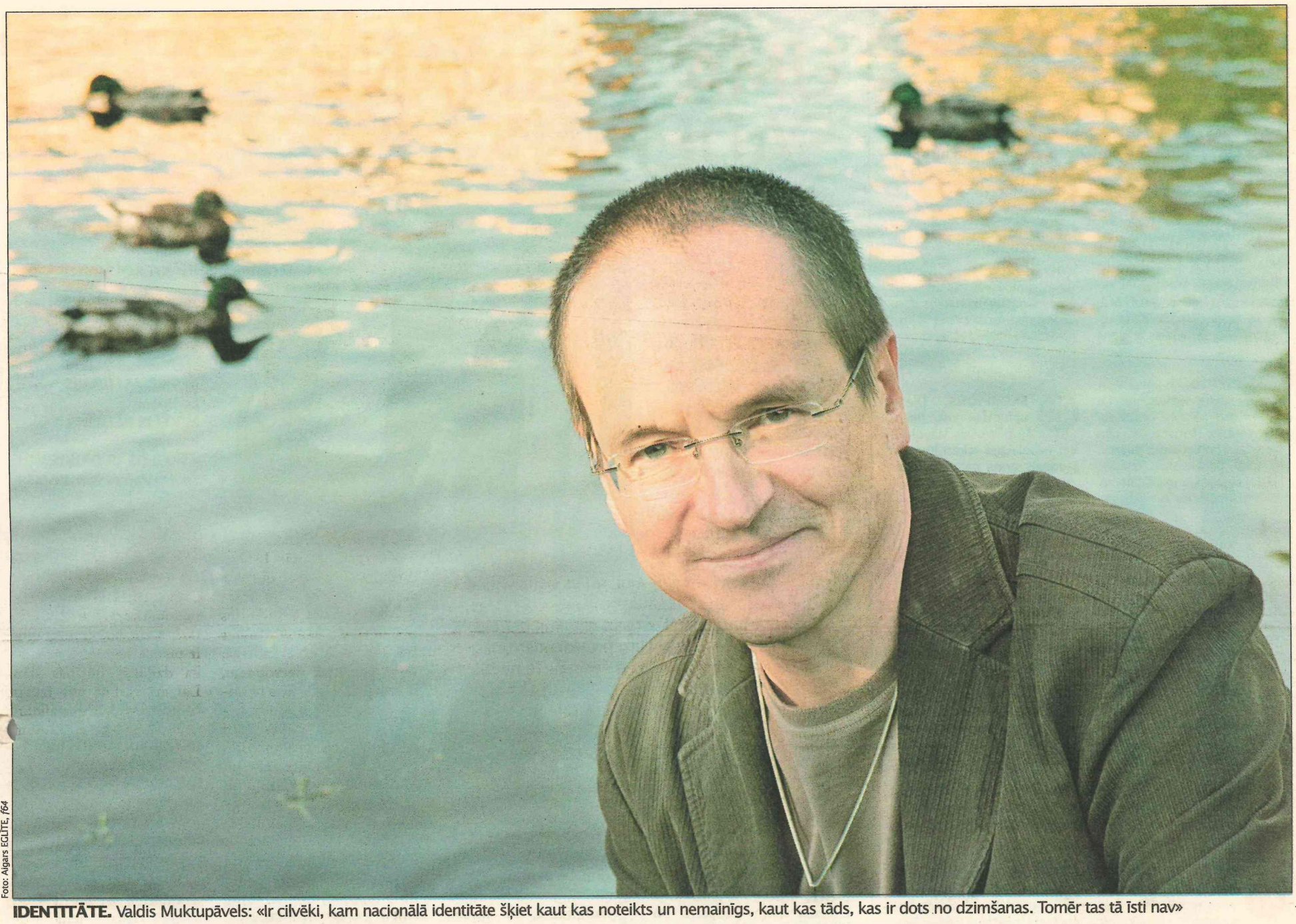


Foto: Aigars EGLĪTE, *f64*

IDENTITĀTE. Valdis Muktupāvels: «Ir cilvēki, kam nacionālā identitāte šķiet kaut kas noteikts un nemainīgs, kaut kas tāds, kas ir dots no dzimšanas. Tomēr tas tā īsti nav»

«Bet ir labi, ja ir kaut kāds kanons, ko katra nākamā paaudze interpretē atkal no jauna.» Tā savulaik 19. gs. beigās savāktos tautas mūzikas materiālus interpretējis pats Jurjānu Andrejs, radot instrumentālus orķestru skaņdarbus un koru dziesmu apdares, kas kļuvušas par latviešu koru mūzikas zelta fondu. Vēlāk nāca Emilis Melngailis ar savas paaudzes skatījumu, tautas mūzikas orķestru un koklētāju ansambļu ziedu laiki, 70. gadu beigu un 80. gadu folkloras kopu kustības.

Latvijā folklora tradicionāli tikusi piesaukta reizēs, kad tiek runāts par nacionālās identitātes jautājumiem. Vasaras saulgrieži un Dziesmu svētki patiešām ir laiks, kad latvieši lien ārā no savām alām un kļūst par *tautu, kas dzied*. Folkloras un nacionālās identitātes jautājumus pētījis arī Valdis Muktupāvels. Tomēr, iespējams, daudzus nacionālās identitātes jēdziens folkloras kontekstā mūsdienās var arī mulsināt.

«Ir cilvēki, kam nacionālā identitāte šķiet kaut kas noteikts un nemainīgs, kaut kas tāds, kas ir dots no dzimšanas. Tomēr tas tā īsti nav. Identitāte mainās gan cilvēka dzīves laikā, gan dažādās dzīves situācijās. Satiekoties ar draugiem, man ir viena identitāte, ar kolēģiem vai ģimenē cita. Tai ir ļoti daudzi un dažādi slāņi. Arī dažādiem folkloras interpretācijas piegājieniem dažādos laikos līdzi nāk diezgan atšķirīga izpratne par nacionālo identitāti. Piemēram, cilvēkiem, kas dziedāja koros tautiskās atmodas laikmetā, bija viena izjūta par to, kas ir latviskais, tas, kā viņi to sev bija definējuši. Savukārt mums šodien tas šķiet vēsture un mēs to darām cik tādi, bet ar tām pašām tautas dziesmām.»

Vai līdzīgi folklorai un tikpat dabīgi, kā to dara, piemēram, bavārieši, varētu (vajadzētu) nacionālo *uzaudzēt* līdz tam, ka svētdienās un godos *noformējamies* tautas tērpos? «Aiz katras no šīm identitātes zīmēm ir vajadzīgs dziļums,» par tautas tērpa valkāšanas tradīcijām saka Valdis Muktupāvels. «Ja cilvēks apgalvo, ka viņš ir latvietis un ka dainas ir svarīgas, bet pats zina tikai vienu, ko iemācījies skolas laikā, tad viņš šo identitāti tomēr nevar izmantot. Tā ir tikai viņa tukšās čaulas daļa. Latvijā tautas tērpu tradīcijas sasitās ar deju kolektīviem, kuri lielā mērā to ir degradējuši. Tautas tērps tiek vilkts, uzkāpjot uz skatuves, bet nokāpjot sasvīdis tiek iegrūsts atpakaļ skapī. Šajā ziņā man patīk norvēģu tautas tērpu valkāšanas tradīcijas. Norvēģietes tautas tērpu sagaida no vecākiem kā dāvanu savās iesvētībās vai beidzot ģimnāziju. Tērpu, kas veidots pēc kanoniem, nevis skatuvei, lai izrādītos. Līdz ar to šis tērps norvēģiem kalpo kā identitātes rādītājs. Latvijā, paldies Dievam, ir cilvēki, kas, sākoties folkloras kustības laikam, mēģināja šo tautas tērpa identitātes funkciju atjaunot, iedodot tam dziļumu. 80. gados to bija grūti izdarīt ar goda tērpiem, tāpēc cilvēki gatavoja lina tērpus. Tā bija gandrīz kā savulaik hipiju kustība. Šajā laikā vienkāršais linu tērps bija ļoti spēcīga nacionālās identitātes zīme. Ar to arī izdevās panākt daudz pozitīvāku attieksmi pret goda tērpu. Mūsdienās jau ir diezgan daudz cilvēku, kas iegādājas un lieto šo tērpu dažādos svinīgos brīžos.»

KAD PASAULI NĪCINĀS PLŪDI UN KARSTUMI, BALTIJĀ CILVĒKI VARĒS DZĪVOT PRIECĪGI UN SLAVĒT DIEVU, DZĪVODAMI SAVĀ ZEMĪTĒ

Perspektīvs nākotnes reģions

Sarunājamies, sēžot uz soliņa iepretī Latvijas Universitātes centrālajai ēkai, kas atrodas netālu no Valda Muktupāvela darbavietas – LU Filoloģijas un mākslas zinātņu fakultātes. Pavisam drīz, 10. jūlijā, Dziesmu svētku ietvaros LU Lielajā aulā notiks Tautas mūzikas koncerts, kura pirmajā daļā tiks atskaņota viņa komponētā *Skaņumeža mistērija*. Tajā tikpat saderīgi kā dziesminieka etnogrāfiskais piekariņš un melnās botas ar baltām strīpiņām tautasdziesmu teksti kumuļos gan kanoniski minimālistiskā, apcerīgā, gan mūsdienīgi repojošu ritmu aptvarā.

Profesors ar neslēptu lepnumu arī stāsta, ka 28. jūnijā izlaidumu būs piedzīvojuši viņa 2005. gadā izveidotās un vadītās LU Baltijas jūras reģiona studiju maģistra programmas pirmie deviņi absolventi. Viņu vidū esot arī studente no Skotijas. Kas studijām piesaista gan pašmāju, gan tālāku zemju studentus? «Zemes ap Baltijas jūru ir ļoti interesants reģions mūsdienu Eiropā. Interesants ar to, ka šeit ir kultūras mantojums un savdabīgas zemes – gan labklājības, gan postpadomju valstis, kas mēģina sastrādāties un atrast savu kopīgo identitāti. Tas ir arī perspektīvs nākotnes reģions, jo, kad pasauli nīcinās plūdi un karstumi, Baltijā cilvēki varēs dzīvot priecīgi un slavēt Dievu, dzīvodami savā zemītē,» smaidot saka folkloras pētnieks. ■

VALDIS MUKTUPĀVELS

- **LU asociētais profesors etnomuzikoloģijā, komponists un mūziķis**
- Ieguvis **mākslas doktora grādu** (1999), beidzis **Latvijas Mūzikas akadēmijas** Kultūras un mākslas zinātņu fakultāti (1983), **LU Ķīmijas fakultāti** (1980)
- Precējies ar **Rūtu Muktupāvelu** – LKA zinātniskās pētniecības centra vadītāju, kultūras antropoloģi un folkloristi
- Bērni – **Krišus** (1982), **Anna** (1984), **Marija** (1987) un **Rasa Audange** (1993)
- Ierakstījis albumus ***Valdis Muktupāvels. Kokles*** (2002) un ***Lettonie. Musiques des rites solaires*** (1995), kopā ar Māri Muktupāvelu piedalījies albuma ***Dūdas Latvijā*** (2000) veidošanā (to 2002. g. pārpublicēja britu *ARC Music Productions* kā ***The Bagpipes of Latvia)*** u.c., starptautisku ievērību guvusi oratorija ***Pārcēlājs*** (Latvijas Radio, 2005), ieskaņojis **mūziku vairākām filmām**
- Apbalvots ar **Lietuvas Dižkunigaiša Ģedimina 5. pakāpes ordeni** (2001), ieguvis **Lielo Folkloras gada balvu** (2005, 2003), *Norden Latvijā* gada balvu ***Ar sirdi ziemeļos*** (1999) un **O. Vācieša literāro prēmiju** autoru grupas sastāvā (1993)
- 2005. gadā **izveidojis LU Baltijas jūras reģiona studiju maģistra programmu**